

міжнародных кніжных выстаў і дзяржаўных мерапрыемстваў, арганізацыяй якіх займалася Міністэрства замежных спраў. Удзел беларускіх эмігрантаў у выставах славянскіх ілюстраваных часопісаў даваў ім каштоўны вопыт міжнацыянальных узаемакантактаў, а таксама вопыт арганізацыйнай работы ў рамках статусных міжнародных мерапрыемстваў у Чэхаславакіі.

ЛІТАРУТУРА

1. НАРБ (Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь). – Ф. 571. – Воп. 1. – Спр. 2. – Л. 2.

2. БДАМЛМ (Беларускі дзяржаўны архіў-музей гісторыі і культуры). – Ф. 3. – Воп. 1. – Спр. 44. – Арк. 97.

3. Вершынін, М. Беларускі Загранічны Архіў у Празе // М. Вершынін // Родны край. – 1933. – № 22. – С. 4.

УДК 94(476)

І. А. Андарала, дац., канд. пед. навук (БДГУ, г. Мінск)

УМОВЫ НАВУЧАННЯ ШКОЛЬНІКАЎ БЕЛАРУСІ Ў 1943-1945 ГГ.

Напярэдадні Вялікай Айчыннай вайны, у 1940/41 навучальным годзе ў Беларусі была створана і паспяхова функцыянавала дастаткова разгалінаваная сістэма агульнай сярэдняй адукацыі. Сетка школьнай адукацыі налічвала 13043 школы ў якіх навучалася 1826129 вучняў. Школы мелі адносна добрую матэрыяльную базу: былі забяспечаны школьнай мэбляй, абсталяванымі спецыяльнымі кабінетамі, вучэбна-нагляднымі дапаможнікамі, пры кожнай школе функцыянавала бібліятэка з кніжнымі фондамі. Навучальны працэс у школах забяспечвалі 60724 настаўнікі, большасць з якіх мела сярэдняю і вышэйшую педагагічную адукацыю [1, л. 186].

У выніку вайны і за гады жорсткай акупацыі сістэма школьнай адукацыі рэспублікі панесла вялікія страты. У цэлым па рэспубліцы было поўнасьцю спалена і разбурана 6808 будынкаў школ, або больш за 50 % даваеннай колькасці [1, л. 184]. Уцалелыя будынкi патрабавалі істотнага рамонту, неабходна было поўнасьцю ўзнавіць школьную маёмасць, абсталяванне кабінетаў, бібліятэкі, падручнікі.

Акрамя матэрыяльнага, агульнаадукацыйнай школе рэспублікі быў нанесены істотны кадравы ўрон. Многія з настаўнікаў, якія знаходзіліся на акупіраванай тэрыторыі, былі расстраляны, павешаны, вывезены на працу ў Германію. Аб маштабах рэпрэсій у дачыненні да настаўнікаў яскрава сведчыць той факт, што толькі ў Баранавіцкай

вобласці фашысты знішчылі 248 настаўнікаў і 83 вывезлі ў Германію [2, л. 12].

Да аднаўлення фактычна поўнаасцю разбуранай школьнай гаспадаркі рэспубліка прыступіла ўжо восенню 1943 года, калі толькі пачалося вызваленне ўсходніх раёнаў ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Партыйным і савецкім кіраўніцтвам краіны і рэспублікі аднаўленне школьнага навучання разглядалася як неад’емная ўмова нармалізацыі ўсяго жыцця на вызваленай тэрыторыі і як стратэгічная задача ідэалагічнага, гаспадарчага і абароннага значэння. Аб гэтым сведчыць прынятая 1 студзеня 1944 года сакрэтная пастанова СНК СССР і ЦК ВКП(б) “Аб бліжэйшых задачах Саўнаркома БССР і ЦК КП(б)Б”, якая абавязвала партыйна-савецкае кіраўніцтва Беларусі “аднавіць у 1944 годзе ў вызваленых раёнах сетку пачатковых і сярэдніх школ, ахапіць навучаннем усіх дзяцей школьнага узросту” [3, с. 37].

Першымі аднаўляць дзейнасць агульнаадукацыйных школ пачалі вызваленыя раёны Палескай, Магілёўскай і Гомельскай абласцей. Па меры вызвалення тэрыторыі ад нямецкіх захопнікаў да аднаўлення школьнай адукацыі неадкладна прыступалі іншыя вобласці рэспублікі. Так, Бражэзаўская і Пушкоўская школы Лёзненскага раёна Віцебскай вобласці пачалі сваю дзейнасць ужо на другі дзень пасля выгнання захопнікаў [4, л. 11].

Галоўнай праблемай, якая стрымлівала аднаўленне школьнага навучання ў першыя пасляакупацыйныя месяцы, была фактычна поўная адсутнасць школьных памяшканняў. У гарадской мясцовасці аднаўленне школьнай адукацыі стрымлівалася яшчэ і па прычыне таго, што ўцалелыя будынкі школ былі заняты дзяржаўнымі арганізацыямі, установамі, шпіталямі, ваеннымі часцямі. Спробы органаў адукацыі вярнуць памяшканні для выкарыстання па прызначэнні натыкаліся на супраціўленне тых структур, якія ў іх размяшчаліся. Працэс вяртання школьным установам памяшканняў, якія ім належалі, палепшыўся толькі пасля прыняцця 5 сакавіка 1944 года пастанова СНК СССР “Аб парадку вяртання школьных памяшканняў, якія выкарыстоўваюцца не па прызначэнні”.

Яшчэ адным стрымліваючым фактарам аднаўлення школьнай адукацыі быў дэфіцыт настаўніцкіх кадраў. Для забеспячэння вучэбнага працэсу ў школах, якія распачалі сваю дзейнасць на вызваленай тэрыторыі рэспублікі ў 1943/44 навучальным годзе, патрабавалася 12329, а ў наяўнасці было толькі 7513 настаўнікаў [5, л. 6].

Тым не менш, нягледзячы на ўсе складанасці, да 1944/45 навучальнага года ўдалося аднавіць работу значнай колькасці школ і арганізаваць у іх вучэбныя працэсы для большай часткі дзяцей

школьнага ўзросту. У цэлым па рэспубліцы, па дадзеных наркамасветы, працавала 1458 школ з агульнай колькасцю навучэнцаў 147092 чалавекі [1, л. 325].

ЛІТАРАТУРА

1. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь (НАРБ). – Ф. 4п. Воп. 17. Спр. 21.
2. НАРБ. – Ф. 4п. Воп. 17. Спр. 34.
3. Освобожденная Беларусь. Документы и материалы. В 2 кн. Кн. 1. Сентябрь 1943 – декабрь 1944 / Сост.: В. И. Адамушко [и др.]. – Мн., 2004. – С. 34–39.
4. НАРБ. – Ф. 4п. Воп. 17. Спр. 29.
5. НАРБ. – Ф. 4п. Воп. 17. Спр. 22.

УДК 94(476)

П. С. Крючек, доц., канд. ист. наук (БГТУ, г. Минск)

МИГРАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ В БЕЛАРУСИ В ПОСЛЕВОЕННЫЙ ПЕРИОД (40– 80-е гг. XX в.)

Вторая мировая война привела к интенсификации миграционных процессов в СССР. В них оказались вовлечены миллионы людей. К ним, прежде всего, относились переселенцы (на отошедшие к СССР согласно международным соглашениям территории), демобилизованные военнослужащие, беженцы, реэвакуированные, бывшие военнопленные, репатрианты. Кроме того, в послевоенные годы была восстановлена система организованного набора рабочих, созданная в начале 1930-х гг. для решения кадровых вопросов индустриализации

Первая волна миграций была связана с обменом населения между Польшей и Советским Союзом после новой демаркации польско-советской границы. Так, согласно договоренности между СССР и Польской Народной Республикой последняя получила 17 районов Белостокской области вместе с Белостоком и 3 района Брестской области, где проживали в основном белорусы. Наряду с этим происходил и обмен населением между СССР и Польшей. В 1944-1948 годах территорию Западной Беларуси покинули 274,2 тысячи поляков или тех, кто называл себя поляками. В период с 1955 по 1958 год поток репатриантов значительно сократился и сводился в основном к объединению семей. Количество белорусов, переселившихся из Польши, было относительно небольшим, за 1945–1946 годы в БССР переехало 37 тысяч человек [1. С. 5].

Еще одна волна принудительных переселений была связана с